

Якубівська Юлія Євгенівна

*викладач Тернопільського комерційного інституту
аспірант Українського державного університету фінансів та
міжнародної торгівлі*

**Міжнародний захист інтелектуальної власності та його імплементація в
економіку України**

В статті подано перелік угод та конвенцій у галузі інтелектуальної власності, охарактеризовано міжнародний контекст захисту інтелектуальної власності, а також розглянуто інституційне забезпечення на національному рівні. На основі наведених положень сформульовано пропозиції по вдосконаленню процесу імплементації міжнародних стандартів у вітчизняну економіку.

Yuliya Yevhenivna Yakubivska

**International intellectual property defence and its implementation into
Ukrainian economy**

The article provides with the list of agreements and conventions on intellectual property sphere, the international context of intellectual property defence is described, and also the institutional providing at national level is considered. On the basis of given suggestions it is formulated proposals for international standards implementation process into national economy.

Категорія інтелектуальної власності в процесі свого поетапного становлення та розвитку набуває рис не тільки юридичних але й економічних, потребуючи при цьому вдосконалення системи охорони та захисту.

Сучасний стан інтелектуалізації світьгосподарського розвитку характеризується посиленням інтересу дослідників до системи досконалого захисту інтелектуальної власності як на міжнародному, так і на національному рівнях. Вагомий внесок у даному напрямку зробили такі вчені як Ф.Махлуп, П.Друкер, М.Роджерс, Р.Кохлі, В.Ландес, Р.Познер, Г.Беккер, Т.Стюарт та інші. Результати досліджень висвітлені також у працях вітчизняних науковців В.Потехіної, В.Базилевича, В.Ільїна, І.Дахна, В.Коссака, Ж.Поплавської,

В.Поплавського, О.Корневої, А.Жарінової, Г.Андрощука, А.Чернова, В.Олейко, С.Гордієнка, С.Куси, А.Кочеткової та інших вчених.

Для України категорія інтелектуальної власності є новим і водночас досить складним поняттям. Якщо за кордоном вона давно ефективно функціонує, несучи вагомий внесок в макроекономічні показники, то в нашій державі інтелектуальна власність є ще недостатньо вивченим об'єктом, роль і значення якого для України є неоднозначними та потребують детального вивчення із врахуванням зарубіжного досвіду, а сама категорія повноцінного захисту.

На основі ґрунтовного опрацювання публікацій вищевказаних науковців можемо зробити висновок про безумовну науково-практичну значущість їхніх досліджень. Проте, вважаємо, що практика охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні перебуває на завершальному етапі свого розвитку але має ряд суттєвих недоліків та потребує визначення шляхів їх вирішення з наукової точки зору.

Метою наукової статті є дослідження міжнародного захисту інтелектуальної власності, а також оцінка інституційного забезпечення України в контексті імплементації міжнародних норм та стандартів у даній сфері. Задля досягнення вищевказаної мети потребують вирішення наступні завдання:

- проаналізувати особливості міжнародних угод та конвенцій у сфері функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті;
- дослідити значення вищевказаних угод та конвенцій для України;
- проаналізувати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності;
- сформулювати висновки щодо сучасного стану інституційного забезпечення інтелектуальної власності в Україні на основі відповідності міжнародним нормам та стандартам.

На сучасному етапі свого розвитку світове співтовариство активно залучає в господарську діяльність нову складову, а саме об'єкти інтелектуальної власності. Для ефективного використання даної категорії потрібен відповідний економіко-правовий захист як на міжнародному, так і на національному рівні.

Охорона інтелектуальної власності у глобальному контексті регулюється низкою міждержавних угод, серед яких:

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works);
- Багатостороння конвенція з уникнення подвійного оподаткування копірайтних роялті (Multilateral Convention for the Avoidance of Double Taxation of Copyright Royalties);
- Вашингтонський договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних мікросхем (Washington Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits);
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури (Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the Purposes of Patent Procedure);
- Всесвітня конвенція про авторське право (Universal Copyright Convention);
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industry Design);
- Лісабонська угода про найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію (Lisbon Agreement for the Protection of Appellation of origin and their International Registration);
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. та Протокол 1898 р. до неї (Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks);
- Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів та послуг для реєстрації знаків (Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks);
- Паризька конвенція з охорони промислової власності (Paris Convention for the Protection of Industrial Property);

- Угода з пов'язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності, включаючи торгівлю контрафактними товарами (ТРИПС) (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Good (TRIPS));
- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію (Strasbourg Agreement Concerning the International Patent Classification);
- Міжнародна конвенція про охорону виконавців, виробників фонограм і організації мовлення (Римська конвенція) (International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations (Rome Convention));
- Конвенція про європейський патент для спільного ринку (Конвенція про патент співтовариства) (Convention on the European Patent for the Common Market);
- Конвенція про охорону виробників фонограм від не уповноваженого тиражування їх фонограм (Женевська конвенція) (Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms (Geneva Convention));
- Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція) (Convention on the Grant of European Patents (European Patent Convention));
- Договір про реєстрацію фільмів (Film Registration Treaty);
- Договір про право з товарного знаку (Trademark Law Treaty);
- Договір про патентну кооперацію (Patent Cooperation Treaty);
- Договір про патентне право (Patent Law Treaty);
- Договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів (Agreement on International Recorded Scientific Discoveries);
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (WIPO Copyright Treaty);
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання та фонограми (WIPO Performances and Phonograms Treaty) та інші.

Розкриємо детальніше деякі з перелічених інституційних одиниць. Серед поданих вище договорів важливе місце посідає Угода ТРІПС – угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Вона є необхідною умовою для країн, що вступають до СОТ. Дана Угода регулює питання, пов'язані з функціонуванням та захистом патентів, авторського права та суміжних прав, промислових зразків, компонування інтегральних мікросхем, комерційної таємниці, вказівок географічного походження товару, тобто саме тих об'єктів інтелектуальної власності, які підлягають комерціалізації та надають своїм власникам конкурентні переваги за умови ефективної їх реалізації. Особлива увага у положеннях Угоди ТРІПС приділяється недопущенню дискримінації іноземців у сфері володіння та розпорядження своїми правами інтелектуальної власності. Мається на увазі створення режиму найбільшого сприяння.

Центральним органом, що регулює функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). І. Дахно виділяє наступні функції Всесвітньої організації інтелектуальної власності:

- сприяє укладенню нових міжнародних договорів та удосконаленню національного законодавства;
- надає технічну допомогу країнам, що розвиваються;
- збирає й поширює інформацію;
- забезпечує роботу служб, що спрощують одержання охорони винаходів, знаків і промислових зразків, коли відповідна охорона отримується у кількох країнах;
- сприяє розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами [1, с. 163].

Значно ширший перелік подають у своїй монографії «Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку» В.Базилевич та В.Ільїн. На їх думку, Всесвітня організація інтелектуальної власності:

- сприяє підвищенню ефективності охорони права інтелектуальної власності шляхом розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері;

- розробляє правові норми та надає відповідні рекомендації щодо регламентації та здійснення розробки типових законів щодо врегулювання відносин інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях;
- є міжнародним центром обміну інформацією у сфері інтелектуальної власності, надає навчальну та техніко-юридичну допомогу країнам;
- визначає міжнародні стандарти в галузі інтелектуальної власності, знання яких є обов'язковим для спеціалістів, що працюють у цій сфері;
- здійснює реєстрацію об'єктів права промислової власності та їх подальшу охорону;
- організовує дослідження глобальних проблем у сфері інтелектуальної власності;
- сприяє врегулюванню суперечок в галузі інтелектуальної власності між суб'єктами приватного права;
- здійснює діяльність, спрямовану на гармонізацію національного законодавства та процедур у сфері інтелектуальної власності [2,с. 569-570].

Як бачимо, Всесвітня організація інтелектуальної власності поєднує у собі не лише функції охоронного характеру, але також і нормативно-правові, консультаційні та реєстраційні.

Міжнародний режим охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, за ствердженням В.Потехіної, визначається Бернською Конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 р.; Римською Конвенцією з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р.; Женевською Конвенцією про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення та іншими міжнародними документами [3,с. 55]. У свою чергу охорона промислової власності регулюється наступними міжнародними угодами: Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р.; Ніщцька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р.; Паризька Конвенція про охорону промислової власності 1883 р.

Дамо коротку характеристику кожної з них:

1. Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 р. Це була одна з перших конвенцій даної сфери і стала основою для створення Бернського союзу. В основі даної Конвенції стоїть принцип територіальності. Також вона містить ряд стандартів з охорони авторських прав. І.Дахно систематизував їх наступним чином:

- охорона моральних (немайнових) прав авторів;
- чинність авторських прав впродовж всього життя відповідних авторів та 50-ти років після їх смерті;
- заборона на виконання будь-яких формальностей для набуття авторських прав;
- ряд положень, що стосуються охорони авторських прав у країнах, що розвиваються [1, с. 155-156].

Як бачимо, Бернська конвенція пріоритетом ставить права автора перед правами держави. Саме з цієї причини ряд країн досить довгий період часу не приєднувалися до неї (США та країни СРСР). Україна стала учасником Бернської конвенції у 1995 році.

2. Римська конвенція з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р. Базується вона на принципі «національного режиму», тобто надання іноземним суб'єктам тих же прав, що і національним громадянам країн-учасниць. В.Базилевич та В.Ільїн наголошують, що для того, щоб приєднатися до Римської Конвенції, держава повинна бути членом не лише ООН, а і Бернського союзу або Всесвітньої конвенції з авторського права, оскільки за відсутності дієвої системи захисту авторського права, охорона суміжних прав не може вважатися ефективною [2, с. 586].

Україна є учасником Римської конвенції з 2001 року.

3. Женевська Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення 1971 р. Вона є інструментом для охорони виробників фонограм у тих країнах, законодавство яких не визнає копірайтспроможності звукозаписів [1, с. 194]. Україна приєдналася до Женевської конвенції у 1999 році.

На нашу думку, до вищеперечислених угод у галузі охорони авторського та суміжних з ним прав доречно також додати і Всесвітню (Женевську) конвенцію про авторське право 1952 р. Вона побудована на засадах територіальності, а також вона передбачає перелік майнових та немайнових прав. Даною конвенцією встановлено знак охорони авторського права шляхом зображення символу ©.

Ще одну групу об'єктів інтелектуальної власності становлять результати творчої діяльності у науково-технічній сфері, які ми ще називаємо об'єктами промислової власності. Дамо коротку характеристику угод, перекислених вище, що забезпечують та регулюють охорону промислової власності:

1. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., згідно якої, як стверджують В.Коссак та І.Якубівський, країною походження товарного знака вважається країна, де заявник має промислове або торгівельне підприємство [4,с. 191]. Терміном міжнародної реєстрації знаків для товарів та послуг вважається термін у двадцять років. Згідно даної угоди реєстрація знаків для товарів та послуг має статус «міжнародної», оскільки кожна реєстрація має чинність у декількох країнах, а тому і у всіх державах-учасниках. Україна є учасником Мадридської угоди з 2000 року.

2. Ніщцька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р. Дана класифікація використовується відповідно до Мадридської угоди і містить 34 класи товарів і 8 класів послуг. Україна є учасником угоди з 2000 року.

3. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. Промислова власність в контексті Паризької конвенції розуміється в широкому сенсі і поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а і на сільськогосподарське виробництво і добувну промисловість, всі продукти промислового або природного походження [4,с. 189]. Водночас держави-учасниці можуть укласти між собою окремі договори, але вони не повинні суперечити Паризькій конвенції. Основою функціонування конвенції є принцип «національного» режиму. В.Базилевич та В.Ільїн дотримуються позиції, що

Паризька конвенція започаткувала інтернаціоналізацію правової охорони промислової власності [2, с. 576].

Україна приєдналася до Паризької конвенції ще у складі СРСР у 1965 році, а у 1997 р. членство було перезатверджено на території незалежної держави.

Якщо розглядати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності, то з огляду на вступ України до Світової організації торгівлі, виникає необхідність ефективного захисту інтелектуальної власності, створення відповідних організаційних елементів, які б могли забезпечити реалізацію норм та запровадження стандартів інтелектуальної власності у національній системі.

Державний департамент інтелектуальної власності України був створений у 2000 році при Міністерстві освіти і науки України. Основними функціями даного інституту є :

- розробка та впровадження інформаційних технологій проведення експертизи;
- вдосконалення патентно-інформаційного забезпечення;
- вдосконалення захисту об'єктів інтелектуальної власності ;
- реєстрація заявок та видача охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності;
- сприяння приєднанню України до міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності ;
- внесення пропозицій на шляху вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності ;
- створення відкритого доступу громадян до Довідково-інформаційних систем тощо.

Починаючи із дня свого створення, Державний департамент інтелектуальної власності розпочав реалізацію завдань у напрямку переходу України до ринкової економіки, а також гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами на шляху інтеграції то Світової організації торгівлі та Європейського союзу.

Якщо розглядати досягнення України за період існування Державного департаменту інтелектуальної власності, то можна виділити наступні з них:

- розробка та затвердження законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності. Приведення її у відповідність із умовами Угоди ТРІПС, що є головною угодою СОТ;

- приєднання України до Міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності: Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про патентне право, Ніщцької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Римської конвенції з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення та інших;

- укладення та ратифікація більше ста багатосторонніх , двосторонніх та міжвідомчих угод.

Підсумовуючи наведені дані про Державний департамент інтелектуальної власності, хочемо наголосити, що його діяльність направлена як в нормативно-правовому напрямку, що характеризується ратифікацією відповідних законодавчих актів, укладанням угод, приєднанням до міжнародних угод та конвенцій, так і в економічному напрямку, що проявляється через реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, видачу охоронних документів та оцінку матеріальних прав інтелектуальної власності.

Ще одним інститутом в галузі інтелектуальної власності, що заслуговує уваги, є Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (Укрпатент). Даний орган управління Міністерства освіти і науки України є єдиним в країні, що проводить експертизу заявок на об'єкти промислової власності (корисні моделі, промислові зразки, винаходи, знаки для товарів та послуг, топографії інтегральних мікросхем) на відповідних умовах надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів. Головною метою діяльності Інституту є перевірка на засадах науковості заявок на об'єкти промислової власності на відповідність умовам надання правової охорони, забезпечення роботи Державних реєстрів, передбачених чинним законодавством, проведення науково-дослідних робіт тощо.

Що стосується охорони авторського та суміжних прав, то в Україні створено «Українське агентство авторських і суміжних прав». Агентство створено з метою управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав [5]. За період з 2001 року по 2008 рік Агентством укладено ряд договорів з товариствами країн СНД та зарубіжних країн про взаємне представництво інтересів щодо надання охорони майнових прав авторів та їх правонаступників, збору гонорарів. Агентство підпорядковане Державному департаменту інтелектуальної власності і є членом Міжнародної конфедерації товариств авторів та композиторів (CISAC) з 2000 року.

Ще одним окремим органом, що регулює діяльність у сфері інтелектуальної власності в Україні, є «Інститут інтелектуальної власності і права». Серед його завдань: культурно-освітня, видавнича та науково-виробнича робота, а також сприяння розвитку виробництва наукомісткої, конкурентоспроможної продукції та створення механізму захисту прав розробників при впровадженні новітніх технологій [6].

Державне підприємство «Інтелзахист» створено при Державному департаменті інтелектуальної власності з метою удосконалення організації видачі контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм, а також посилення захисту прав у сфері інтелектуальної власності [7].

В.Базилевич та В.Ільїн зазначають, що питаннями розвитку інтелектуальної власності в Україні займаються також такі громадські організації, як Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Всеукраїнська асоціація авторського і суміжних прав, Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Українська асоціація власників товарних знаків України тощо [2, с. 620].

Як бачимо, на даний час Україна перебуває на завершальному етапі формування інституційного забезпечення управління та охорони інтелектуальної власності на національному рівні. Основний акцент робиться на відповідність міжнародним нормам та стандартам, що відображається на

організації установ, що регулюють процес інтелектуалізації та науково-технічного розвитку як на національному, так і на глобальному рівні.

Отже, хоча на даний час Україна і є учасником багатьох міжнародних угод та конвенцій у галузі інтелектуальної власності, є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності, має власні інститути, що регулюють функціонування та охорону інтелектуальної власності, як на національному, так і на міжнародному рівнях, але основним недоліком є певна недооцінка значення об'єктів інтелектуальної власності для економічного розвитку. Така ситуація є наслідком економічної політики СРСР і потребує зміни загальної концепції економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Дахно Іван Іванович. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. — 278 с.
2. Базилевич Віктор Дмитрович, Ільїн Володимир Васильович. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: монографія / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Знання, 2008. — 687с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років").
3. Потєхіна В. Інтелектуальна власність: Навч. пос. - Центр учбової літератури, 2008, - 414 с.
4. Коссак В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності: Підручник для студ. ВНЗ / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — К. : Істина, 2007. — 206с.
5. www.uacrr.kiev.ua
6. www.iipl.ukrpatent.org
7. www.sdip.gov.ua